

Je, Biblia inakataza wanawake kushika nafasi za uongozi au huduma za uongozi kanisani?

Philip B. Payne © 2023 Payne Loving Trust

(Tafsiri ya Kijerumani: Hans-Jörg Ronsdorf na Gabi Singer, kwa ruhusa ya fadhili)

Mnaweza kupakua hotuba hii pamoja na wasilisho la PowerPoint kwenye www.pbpayne.com (kwa Kiingereza), pamoja na picha zote za maandiko ya kale ya Kigiriki, ambazo hapa zinaonyeshwa kwa sehemu tu.

Mwanzoni mwa masomo yangu ya shahada ya uzamivu katika Chuo Kikuu cha Cambridge, mhadhiri mmoja alisema: “Hakuna kifungu chochote katika Agano Jipya, kikieleweka sawasawa katika muktadha wake wa asili, kinachoweka mipaka kwa huduma ya wanawake.” Karibu ningesimama na kupaza sauti: **“Si kweli!”**

Hotuba hii inafupisha matokeo ya utafiti wangu wa miaka 50 iliyopita, yaliyonifanya nibadili mawazo yangu kuhusu **pingamizi kuu nne dhidi ya** wanawake katika nafasi za uongozi.

Pingamizi 1: Biblia inafundisha kwamba mwanamume ndiye kichwa.

Kwa maneno mengine, ni wanaume tu wanaopaswa kuongoza kanisani na nyumbani. Wazo hili linatokana na tafsiri ya 1 Wakorintho 11:3, **“mwanamume ni kichwa cha mwanamke”**. Katika Kijerumani (kama ilivyo pia katika lugha nyingine), neno **“kichwa”** (Haupt) siku hizi mara nyingi linadokeza **“mamlaka juu ya”**. Lakini muktadha unaonyesha kwamba Paulo alimaanisha **“mwanamume ni chanzo cha mwanamke”**, na kwa hiyo alikuwa akimrejelea Adamu. Kichwa kwa maana ya chanzo kinapatikana katika kamusi za Kigiriki tangu karne ya 12.¹

Mamlaka **haikuwa** maana ya kawaida ya kichwa katika Kigiriki. Kamusi kamili zaidi ya Kigiriki inaorodhesha maana arobaini na tisa za kitamathali kwa neno hili. Hakuna hata moja kati ya hizo inayojumuisha mamlaka.²

Kamusi nyingi za Kigiriki cha kale cha kawaida (kisicho cha Biblia) hazitoi hata mfano mmoja wa neno hili ambapo linamaanisha mamlaka. Matumizi ya **mapema zaidi** ya neno hili kwa maana ya **mamlaka** niliyoyakuta katika kamusi ya Kigiriki cha kawaida yanatoka karne ya nne baada ya Kristo. Kamusi za Kigiriki zinaeleza **kichwa** kwa maana ya **mamlaka** kuwa ni matumizi ya Kibizantini au ya Zama za Kati, yaani muda mrefu baada ya Paulo kuandika. Kwa hiyo haielekei kwamba Paulo alitaka kueleza **mamlaka** kwa neno **kichwa**.

Tafsiri ya Kigiriki ya Biblia ya Kiebrania (Septuaginta), iliyoenea sana wakati wa Paulo, inathibitisha kwamba **mamlaka haikuwa** maana ya kawaida ya neno hili.³ Karibu **kila mara** inatafsiri marejeo ya Kiebrania kuhusu kichwa cha mwili kwa neno hili, lakini karibu **kamwe** haifanyi hivyo pale **“kichwa”** kinapomaanisha **“kiongozi”**.

Kuna matukio 180 ambapo neno la Kiebrania **kichwa** linamaanisha kiongozi. Katika **tukio moja tu** kati ya hayo 180, Septuaginta ya Kigiriki inatumia waziwazi neno kichwa (kephale) kama sitiari ya **“kiongozi”**. Matukio mengine yote **yanayodaiwa**, ambapo **“kichwa”** kinamaanisha **“kiongozi”**, yaliongezwa na Origen katika karne ya 3. Lakini kutokana na muktadha inaonekana wazi kwamba

yanamaanisha kitu kingine kuliko “kiongozi”, au yanatafsiriwa “kama kichwa”⁴, jambo ambalo wasomaji wa Kigiriki wangeweza kuelewa zaidi kama “mfano wa kichwa” na si kama “ni kichwa”⁵.

Hakuna hata moja kati ya sitiri 12 za Paulo za *kichwa* inayohitaji maana ya *mamlaka*. **Kumi** zinakusudia kueleza **chanzo** au asili, na zile nyingine mbili zinamaanisha **kilele**, sehemu ya juu kabisa.⁶

Kuwatenga wanawake na uongozi wa kanisa hakupatani na uthibitisho mwingi wa viongozi wanawake katika Biblia. Watu saba kati ya kumi ambao Paulo anawataja katika Warumi 16 kuwa watendakazi wenzake katika huduma ni wanawake, kati yao Fibi, “shemasi mwanamke wa kanisa la Kenkrea” na “kiongozi (Kigiriki prostatitis)⁷ wa wengi, nikiwemo mimi”, na Yunia, ambaye, kama mume wake, alikuwa “maarufu miongoni mwa mitume”.⁸

Kwa muhtasari tunaweza kusema: kamusi za Kigiriki cha kawaida, Biblia ya Kigiriki, matumizi ya lugha ya Paulo na jinsi Paulo anavyowathibitisha wanawake katika uongozi wa kanisa vinaonyesha kwamba Paulo hakumaanisha “mamlaka” kwa neno “kichwa”. Hakuna mahali popote ambapo Biblia inafundisha ukuu au nafasi ya uongozi ya mwanamume katika uhusiano wake na mwanamke.

Pingamizi 2: 1 Timotheo 2:12 inafundisha: “Simpi mwanamke ruhusa ya kufundisha wala kuwa na mamlaka juu ya mwanamume.”

Mtu akielewa jambo hili kama marufuku ya jumla, anapuuza kwamba watu **pekee** wanaotajwa katika 1 Timotheo kuwa wamedanganywa na walimu wa uongo ni wanawake, na kwamba barua hii inashughulikia tatizo mahususi la **mahali hapo**⁹.

Zaidi ya hayo, tafsiri hii ina shaka kwa sababu **nne**.

Kwanza, neno la Kigiriki *authentēin*, ambalo NIV ya zamani (New International Version) inalitafsiri “kuwa na mamlaka”, linatafsiriwa vizuri zaidi “**kunyakua mamlaka**”. Matumizi ya **kwanza** ya neno hili ambayo waziwazi yanamaanisha “kutumia mamlaka” yanaonekana tu **karne tatu** baadaye.¹⁰ Katika Agano Jipya neno jingine linatumika kwa “kutumia mamlaka”. Wakati wa Paulo neno hili lingeweza kumaanisha ama “kutawala kwa nguvu” au, jambo lililotokea mara nyingi zaidi (mara 21), “kuchukua mamlaka kwa kujinyakulia”.

Kwa hiyo tafsiri ya King James ina maneno sahihi zaidi: “**kujinyakulia mamlaka**”. Kamusi kuu ya Agano Jipya inalieleza neno hili kuwa “**kujiweka** katika nafasi ya mamlaka ya kujitegemea”. NIV ya 2011 **ilisahihisha** tafsiri yake kuwa “**kujitwalia mamlaka**”.

Pili, kwa kawaida Paulo anatumia kiunganishi (na), kinachounganisha “kufundisha” na “kunyakua mamlaka”, ili kueleza wazo **moja**.¹¹ Kwa hiyo anawakataza wanawake kufundisha **pale tu** wanapojinyakulia mamlaka kwa ajili hiyo. Katazo hili haliwawekei mipaka wanawake wenye mamlaka ya kufundisha yanayotambuliwa, kama Prisila, aliyemfundisha Apolo katika mji ule ule. Paulo anamsalimu katika barua ya Pili kwa Timotheo.

Tatu, “**simpi ruhusa**” ni tafsiri inayopotosha, kwa sababu kitenzi hiki katika Kigiriki kwa kawaida kinahusu jambo **la muda fulani** na **si la kudumu**. Umbo lake la kisarufi **maracha** linaeleza marufuku ya kudumu. Kwa kawaida linahusu ruhusa au marufuku iliyo na nguvu wakati huo, na kwa hiyo **lingepaswa** kutafsiriwa “**Simpi (sasa) ruhusa**”, jambo linalohusu zaidi msukosuko wa wakati huo huko Efeso kuliko marufuku ya ulimwengu wote.

Nne: Ikiwa mstari huu unawakataza wanawake kufundisha **kwa kudumu**, basi **unapingana** na matamko mengi chanya ya Biblia kuhusu wanawake kufundisha.

Mungu alifunua sehemu muhimu za **Maandiko** yaliyovuviwa kupitia wanawake, ikiwa ni pamoja na nyimbo za Miriamu na Debora, maombi ya Hana, unabii wa Abigaili, *ujumbe uliovuviwa* wa mama wa mfalme Lemueli, baraka ya Elisabeti na wimbo wa Mariamu (Magnificat), **tafsiri ya kwanza ya Kikristo ya Maandiko Matakatifu**.¹²

1 Timotheo 2:12 basi inashughulikia tatizo mahususi, yaani wanawake waliodanganywa katika kanisa la Efeso, waliokuwa wakienza mafundisho ya uongo. Kifungu hiki kinawakataza wanawake wa kanisa hilo kujinyakulia mamlaka na kumfundisha mwanamume. Wanawake wanaofundisha wakiwa na huduma ya kufundisha inayotambuliwa, kama Prisila, wasingejitwalia mamlaka ya namna hiyo. Paulo hawakatazi wanawake kila mahali au wakati wote kufundisha au kuwa na mamlaka juu ya wanaume.

Pingamizi 3: Wanawake hawaruhusiwi kuwa wazee, waangalizi au wachungaji wa makanisa ya mahali, kwa sababu Biblia inawaweka wanaume tu, kamwe si wanawake, katika uongozi wa makanisa ya mahali.

Kwa kweli Agano Jipya, isipokuwa **Kristo**, **halimtaji mtu yeyote** kwa jina, mwanamume wala mwanamke, kuwa **mwangalizi** au **mchungaji**.

Yohana anapoitwa “mzee”, na Petro “mzee mwenzenu”, jambo hilo halihusu kanisa la mahali fulani, bali linamaanisha kwamba, kama **mashahidi wa kitume walioona kwa macho yao**, walikuwa wazee wa kanisa zima, yaani la ulimwengu wote.

Katika Biblia mtu **mmoja tu** anapewa cheo mahususi cha uongozi katika **kanisa la mahali**: “Fibi, shemasi mwanamke wa kanisa la Kenkrea”. Ni “karibu **hakika** kwamba Fibi anaitwa ‘shemasi mwanamke mmoja’ (au huenda ‘yule shemasi mwanamke’) wa kanisa la huko.”¹³

Paulo anawatia moyo waamini wote kuwa waangalizi au wazee, anaposema: “Neno hili ni la kuaminiwa: **mtu yeyote** akitamani kazi ya mwangalizi (askofu), atamani kazi njema.”¹⁴

Kiima cha sifa zinazotakiwa kwa wazee katika Tito 1 pia ni “**kila mtu (mwanamume au mwanamke)**”. Katika Kigiriki cha asili hakuna hata mara moja, katika orodha zote mbili, kiwakilishi cha kiume kama “yeye (mwanamume)”, “yeye (mwanamume, kama mtendwa)” au “wake (mwanamume)” (kwa Kijerumani “er”, “ihn”, “sein”), wala **kizuizi kingine chochote** (cha kisarufi) kwa wanaume, tofauti na tafsiri nyingi za Kiingereza au za Kijerumani.

Baadhi wanadhani kwamba sifa ya “**mume wa mke mmoja**” inawatenga wanawake, lakini hata watetezi wakuu wa mfumo dume, au tuseme wa ukamilishano (mtazamo kwamba mwanamume na mwanamke wana majukumu tofauti yaliyopangwa na Mungu, ambapo mwanamume ndiye kiongozi), Douglas Moo na Thomas Schreiner, wanakubali kwamba jambo hili **haliwatengi** wanawake.¹⁵ Maandishi ya kwenye makaburi yanaonyesha kwamba “mume wa mke mmoja” ilikuwa **nahau** ya uaminifu katika ndoa.¹⁶ Ni makosa kuichukulia nahau kama sharti **linalotenganisha**.¹⁷ Kwa kuwa Fibi alikuwa shemasi mwanamke, na sifa zinazotakiwa kwa **wanawake** zimo ndani ya sifa zinazotakiwa kwa **mashemasi** katika 1 Timotheo 3:11, ni wazi kwamba “mume wa mke mmoja” katika mstari unaofuata **hauwezi** kuwatenga wanawake.

Hata mtetezi wa mfumo dume wa karne ya nne, Yohane Krisostomo, aliandika: “Waume wa mke mmoja” inawahusu pia mashemasi wanawake.¹⁸ Alielewa kwamba maumbo ya kiume ya Kigiriki **hayawatengi** wanawake. Kuna kati ya maumbo ya kiume 7,500 na 8,000 katika Agano Jipya ambayo lazima, au yanaweza, kuwajumuisha wanawake, karibu umbo moja la kisarufi la aina hiyo kwa kila mstari.¹⁹ Kama Gordon Hugenberger alivyoonyesha, ni jambo la kawaida kwamba masharti ya Biblia kwa wanaume yanawahusu pia **wanawake**.²⁰

Pingamizi 4: Paulo anaamuru mara tatu: “Wanawake wanyamaze katika makanisa” (1 Wakorintho 14:34-35).

Ingawa nakala za mwanzo za Korani zina tofauti kubwa za maandiko, Uislamu kwa kiasi kikubwa umefundisha kwamba maandiko ya Korani hayajawahi kubadilishwa. Kinyume chake, tangu wakati wa Origen kanisa limekuwa likikubali daima tofauti za maandiko katika nakala za maandiko. Katika Tamko la Chicago kuhusu Kutokukosea kwa Biblia (Chicago Statement on Biblical Inerrancy), Kifungu cha X, inathibitishwa kwamba “nakala na tafsiri za Maandiko Matakatifu ni Neno la Mungu kwa kadiri zinavyoyawasilisha maandiko ya asili kwa uaminifu”. Kanuni za kitaalamu za uhakiki wa maandiko zinawezesha kuyajenga upya maandiko ya asili ya Agano Jipya kwa usahihi wa kushangaza kutoka maelfu ya nakala zilizohifadhiwa. Nakala za mwanzo kabisa za Marko hazina mwisho mrefu (Marko 16:9-20), na kuna ushahidi wenye nguvu kwamba haukuwa katika maandiko ya asili ya Marko. Mwisho huo mrefu unawahakikishia waamini katika mstari wa 18 kwamba “watahika nyoka kwa mikono yao; na wakinywa kitu chochote cha kuua, hakitawadhuru kamwe.” Kwa kuwa jambo hili halikuwa katika maandiko ya asili, si ujumbe wenye mamlaka wa Mungu kwa kanisa. Vivyo hivyo 1 Wakorintho 14:34-35 ingekuwa na mamlaka **pale tu** ingekuwa katika barua ya asili ya Paulo.

Sababu **saba** zinazotokana na nakala za maandiko, na sababu **tisa** zinazotokana na maneno ya mistari hii, zinanishawishi mimi na wengine wengi kwamba haikuwa katika barua ya asili ya Paulo, bali iliongezwa baadaye. Sasa nitafupisha tatu tu.

Kwanza, maana ya wazi ya mistari hii inapingana na matamko ya sura hii kwamba “**wote**” wanaweza kufundisha na kutabiri, na pia na tamko la sura ya 11:5 kwamba wanawake wanatabiri.

Pili, katika nakala za barua za Paulo hakuna kifungu kingine cha maandiko kilicho karibu kuwa kirefu hivi, na ambacho (katika nakala tofauti) kinapatikana mahali pawili tofauti palipo mbali hivi kati yao, bila kuwepo sababu iliyo wazi.

Tatu, Biblia ya zamani zaidi inaitambulisha mistari hii kuwa nyongeza ya baadaye isiyo ya kweli.²¹

Sasa nitayaeleza mambo haya.

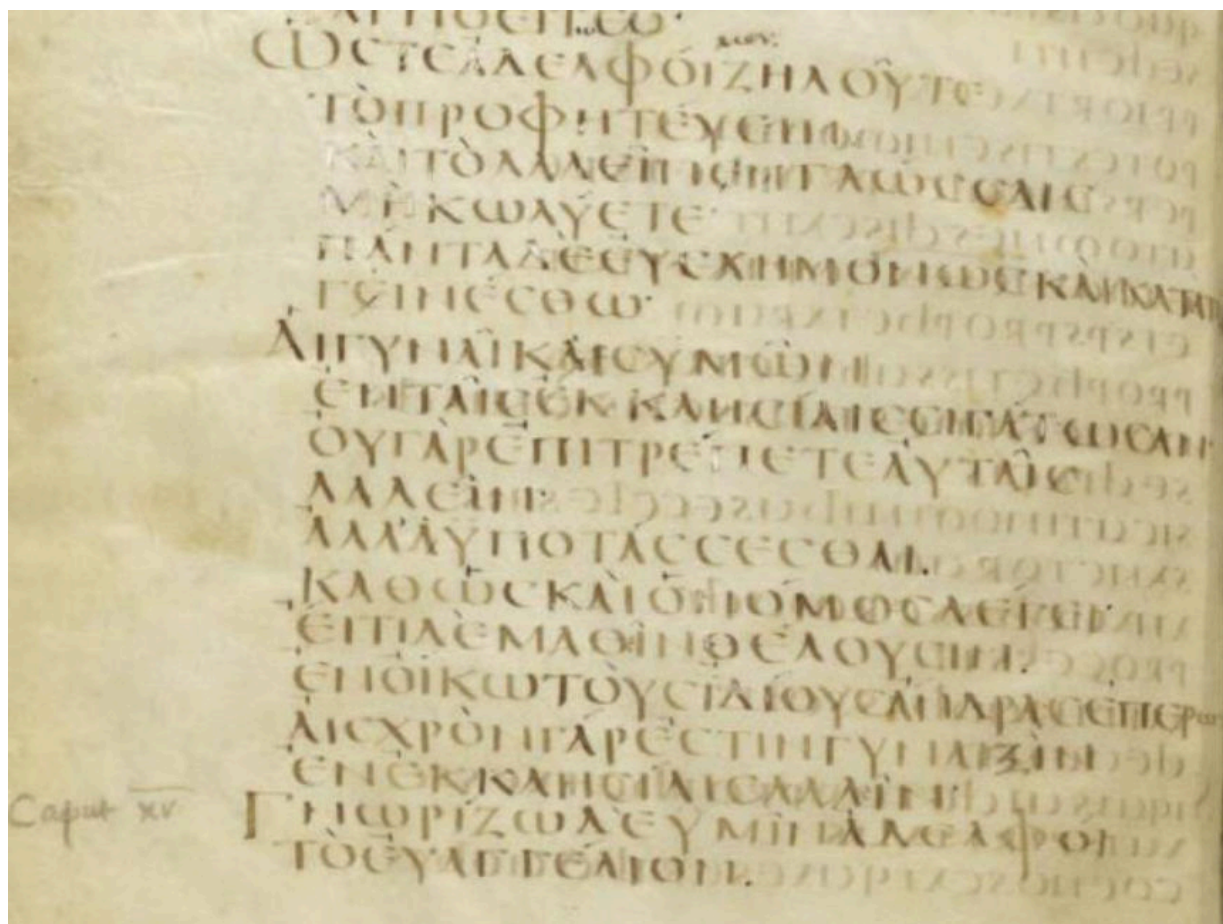
Kwanza, mistari hii inapingana na matamko mengine mengi katika sura hii.

Ili kuepuka mgongano, wengi husema kwamba Paulo ananyamazisha **tu maongezi ya kuvuruga** au, kama ilivyopendekezwa mara ya kwanza mwaka 1962²², **tu kuupima** unabii. Lakini tafsiri hizi haziendani na agizo la kunyamaza lisilo na mipaka, ambalo katika kifungu hiki linarudiwa mara tatu kwa msisitizo. Ikiwa mstari wa 34 unakataza tu kuupima unabii, basi mstari wa 34 **unaruhusu** pia maneno ambayo katika mstari wa 35 **yamekatanzwa**. Hatimaye, kuuliza maswali kwa sababu ya hamu ya kujifunza jambo fulani ni kitu tofauti kabisa na kuupima unabii, na mara chache huvuruga. Tafsiri hizi zinamfanya Paulo apingane na kile alichokiandika hivi punde.

Pili, katika nakala zote za Kigiriki za “Kimagharibi” mistari hii inafuata baada ya mstari wa 40, lakini katika nakala nyingine nyingi inafuata baada ya mstari wa 33.

Hapa kuna Codex D maarufu wa “Kimagharibi” wa karne ya 6. Aya ya kwanza kamili ya picha hii ni mwisho wa sura ya 14. Aya inayofuata ni mistari ya 34 hadi 35. Sehemu ya mwisho inaanza sura ya 15.

“Western” Codex D (06) Claromontanus

Mahali hapo pawili tofauti ilipo mistari ya 34 hadi 35 panaonyesha kwamba mtu aliiandika pembeni, na wanakili wa baadaye wakaiingiza ama baada ya mstari wa 33 ama baada ya mstari wa 40. Niruhusuni nieleze:

Kanuni ya **msingi** katika kuamua maandiko ya **asili** ya Maandiko Matakatifu ni hii: “Maandiko yanayoeleza vizuri zaidi jinsi maandiko mengine **yote** yalivyotokea, kwa uwezekano mkubwa ndiyo maandiko ya asili.”

Hakuna nakala ya barua yoyote ya Paulo inayohamisha sehemu **yoyote** kubwa ya maandiko umbali **unaokaribia** huu bila sababu inayoonekana, na hakuna msomaji wa mwanzo kabisa aliyekosoa mahali pa maandiko haya.²³ Lakini ilikuwa **kawaida** kwa waandishi kunakili maandiko ya pembeni **ndani ya** maandiko makuu.

Codex Vaticanus wa karne ya nne, kwa mfano, una sehemu 20 zenye maandiko ya kale pembeni mwa maandiko ya Mathayo. Zote isipokuwa 3 zimo katika maandiko makuu ya karibu nakala zote zilizofuata.

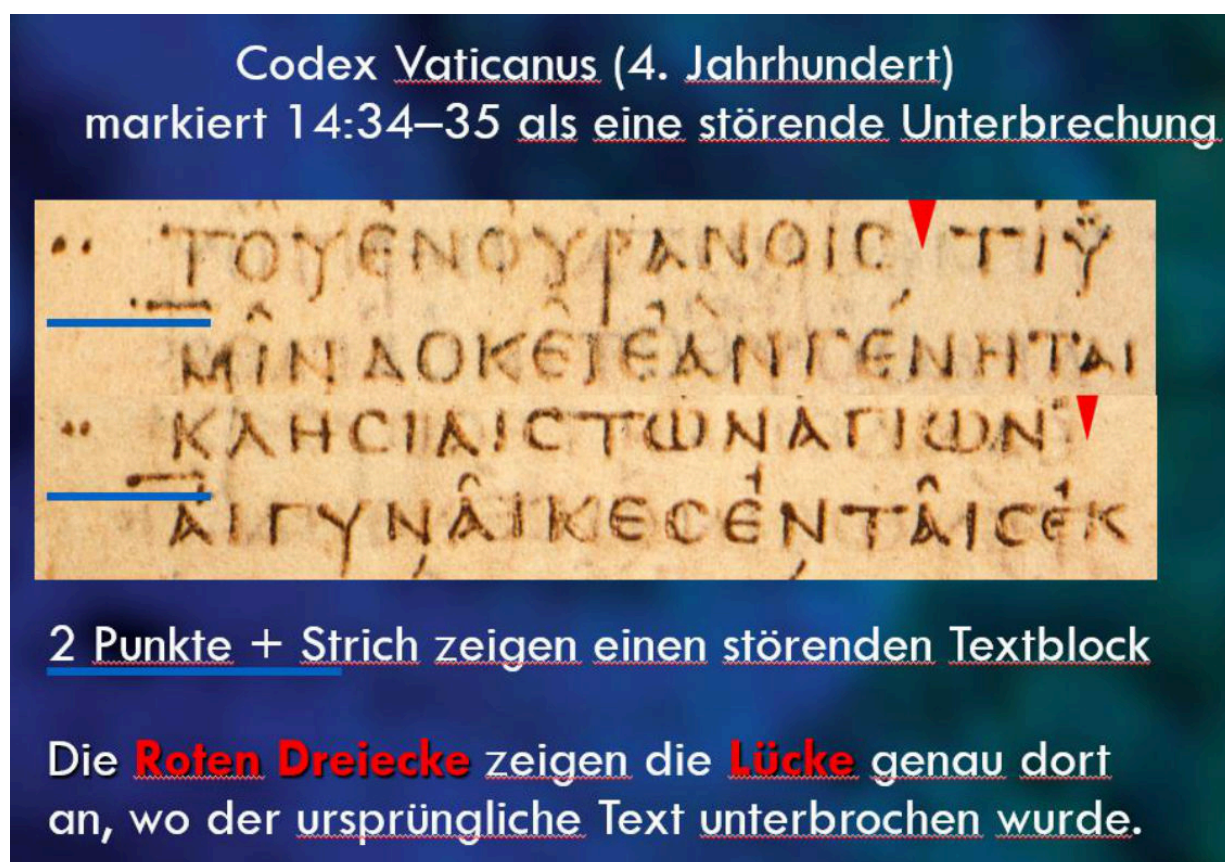
Wagiriki waliamini kwa uthabiti kwamba wanawake wanapaswa kukaa kimya katika makusanyiko ya hadhara.²⁴ Kwa hiyo si ajabu kwamba msomaji fulani, wakati fulani **kabla ya mwaka 200 BK**, aliongeza pembeni “hekima inayojulikana au iliyozoeleka” inayoelezwa na mistari hii.

Maelezo **pekee** ya mahali hapo pawili ilipo mistari hii, yanayoendana na desturi zinazojulikana za waandishi, ni kwamba mtu aliandika mistari hii miwili kwanza pembeni mwa nakala fulani, na wanakili wa baadaye wakaiingiza ama baada ya mistari wa 33 ama baada ya mistari wa 40.

Akili ya kawaida inadai kwamba jambo **la kawaida** – kuingiza maandiko ya pembeni katika maandiko makuu – lina uwezekano mkubwa zaidi kuliko jambo **lisilo la kawaida** kiasi kwamba hakuna kisa kingine chake kinachojulikana – kuhamisha maandiko mengi hivyo mbali hivyo bila sababu iliyo wazi.²⁵

Tatu, Biblia yetu ya zamani zaidi, Codex Vaticanus, inayosifiwa sana kwa usahihi wake, inaitambulisha mistari hii, inayowanyamazisha wanawake kanisani, **kuwa kikatizo kisicho cha kweli na cha uongo**.

Pembetatu nyekundu katika picha ya chini inaonyesha mahali ambapo maandiko ya asili katika 1 Wakorintho 14:34-35 yalikatizwa.

Chanzo cha picha: Bibliothèque nationale de France

Katika sehemu 15 za Codex Vaticanus, nukta mbili na mistari wa chini pamoja na **nafasi tupu** vinaonyesha hasa mahali ambapo maandiko ya asili yalikatizwa.

Katika nakala nyingine, katika **sehemu zote 15** kumehifadhiwa vikatizo vya angalau maneno **manne**. Vikatizo virefu kama hivyo kwa wastani vinatokea mara moja tu katika kila mistari 83.5 ya maandiko ya Vaticanus.

Kama alama hizi **zisingehusiana kwa vyovyote** na vikatizo vya uongo, na kama mistari 15 ya Vaticanus ingechaguliwa kwa bahati kila sekunde bila kukoma kwa **miaka** trilioni 100, uwezekano kwamba mistari yote 15 ingeangukia **hata mara moja tu** pamoja na kikatizo cha maneno manne au zaidi ni chini ya moja katika elfu mbili.²⁶

Zaidi ya hayo, vikatizo hivi virefu havitokei tu mahali popote katika mistari hii, bali hasa **kwenye nafasi tupu katika alama zote 15** za nukta mbili pamoja na mstari zilizowekwa na waandishi wa asili.

Mwandishi huyu alieleza mara tatu katika Isaya kwamba mistari ya mlalo inaonyesha maandiko yaliyoongezwa, na katika matukio yote matatu, sawasawa na yale 15 katika Agano Jipya, aliacha **nafasi tupu** katika maandiko, hasa mahali ambapo maandiko yaliyoongezwa yanakatiza maandiko ya asili. Mwandishi wa asili **peke yake** ndiye aliyeweza kuacha nafasi tupu katika maandiko.

Tathmini ya mwandishi huyu, kwamba “wanawake wanyamaze” ni maandiko ya uongo, haiwezi kupuuzwa kwa sababu mbili.

Kwanza, matoleo yote mawili ya kawaida ya Agano Jipya la Kigiriki yanakubaliana na mwandishi huyu kwamba sehemu za maandiko zilizoingizwa kwenye **kila alama ya pili** ya nukta mbili pamoja na mstari ni nyongeza zisizo za kweli.

Pili, aina mbalimbali za nakala zenye nyongeza hizi zinaonyesha kwamba mwandishi huyu alikuwa na **maandiko mengi zaidi sana** ya Agano Jipya ya kabla ya Vaticanus kuliko tuliyo nayo leo.

Hata hivyo ni kweli kwamba mistari ya 34-35 inapatikana mahali fulani (yaani baada ya mstari wa 33 au wa 40) katika nakala zote zilizohifadhiwa, jambo linalohitaji kwamba iliingizwa mapema mno. Lakini si Vaticanus peke yake inayoitambulisha kuwa si ya kweli. Askofu Victor aliagiza maandiko yaliyosahihishwa yaandikwe pembeni ya chini ya Codex Fuldensis, yasiyo na mistari hii, na maandiko yasiyo ya Kimagharibi MS 88 yanaiacha baada ya mstari wa 33, lakini yanaingiza baada ya mstari wa 40 pamoja na alama zinazoonyesha kwamba inapaswa kufuata baada ya mstari wa 33. Kwa kuwa mistari hii haipatikani katika mashahidi wa maandiko ya Victor kwa 1 Wakorintho, dai la Dan Wallace, “kwamba mistari hii inapatikana katika mashahidi wote wa maandiko kwa 1 Wakorintho”, si la kweli (<https://bible.org/article/textual-problem-1-corinthians-1434-35>). Wataalamu wa maandiko huyapa maandiko tofauti yaliyomo katika nakala moja na ile ile alama tofauti za nakala. 14:34-35 haipatikani katika maandiko yote yanayotofautishwa kwa alama hizi tofauti za nakala. **Si kweli kwamba maandiko ya 14:34-35 “yanaungwa mkono” na nakala zote.**

Kwa msingi wa dhana yake isiyo sahihi, Wallace anapinga “kwamba lazima iliingia kwa siri katika maandiko katika hatua ya mapema kabisa ya mapokeo ... ndani ya hati ya asili.” Kwamba jambo kama hilo linawezekana kunaweza kueleweka kutokana na jinsi kitenzi “nyenyekea” kilivyoingizwa **haraka** katika Waefeso 5:22²⁷, jambo ambalo lingeweza kueleza kwa urahisi jinsi nyongeza ya mistari hii ya 34-35 ilivyoingia katika nakala zote zilizohifadhiwa, hadi ndani kabisa ya karne ya pili.

Wataalamu wengi wakuu wa maandiko wanafikia hitimisho kwamba Paulo hakuandika mistari hii.²⁸ Tafsiri mpya ya Kiorthodoksi ya Kigiriki ya David Bentley Hart inaikataa mistari hii kuwa “kwa hakika kabisa si ya kweli”. Katika Biblia mpya ya Shirika la Biblia la Ujerumani (Deutsche Bibelgesellschaft) inasemwa kwamba mistari hii “inapingana na kile ambacho Paulo anasema katika sura ya 11” na kwamba “huenda ni nyongeza ya baadaye”. (“BasisBibel; nukuu: 14:34, Mistari ya 34-35 inapingana na kile ambacho Paulo anasema katika 1 Wakorintho 11:2-16 kuhusu nafasi ya wanawake katika kanisa. Hapa huenda ni nyongeza ya baadaye.”)

Hebu tufupishe tena kile ambacho Biblia inafundisha kweli kuhusu pingamizi hizi nne:

1. Wanaume na wanawake wanapaswa kuongoza **pamoja**.

2. Wanawake **wanaruhusiwa** kufundisha kanisani.
3. Paulo anawatia moyo waamini **wote** kutamani huduma ya **mwangalizi**.
4. Biblia inawatia moyo wanawake **kunena** kanisani, na hata kutabiri.

Uchunguzi makini wa sababu hizi nne, ambazo **nilidhani** zinaweka mamlaka kwa wanaume peke yao, unaonyesha kwamba Biblia badala yake inafundisha kwamba wanawake na wanaume wako huru kwa usawa kuongoza kadiri Mungu anavyowapa karama na kuwaongoza.

Tatizo la pingamizi hizi nne dhidi ya kuwashirikisha wanawake katika uongozi si tu kwamba hakuna hata kimoja kati ya vifungu wanavyovitegemea kinachothibitisha jambo hilo kweli. Tatizo lao kuu ni kwamba **kanuni nyingi za msingi** za Biblia **zinapingana nalo moja kwa moja**, ikiwa ni pamoja na kanuni zifuatazo za kitheolojia za Paulo, zinazoonyesha kwamba mwanamume na mwanamke **wako sawa**:

Wote wawili wameumbwa kwa usawa kwa **mfano wa Mungu**.

Wote wawili wamekusudiwa kwa usawa **kutawala** dunia.

Wote wawili wamepewa **baraka ya uumbaji**.

Wote wawili wamepewa **agizo la uumbaji**.

Wote wawili wana haki sawa **katika Kristo**.

Unyenyekevu **wa pande zote mbili** katika **kanisa** unadhania usawa wa mwanamume na mwanamke, sawa na unyenyekevu **wa pande zote mbili** katika **ndoa**,

umoja wa mwili wa Kristo,

ukuhani wa waamini **wote**,

uhuru katika Kristo,

uumbaji mpya, ambao tayari umeanza.

Roho anawapa waamini **wote** karama kwa ajili ya huduma.

Asili ya uongozi wa kanisa kama **huduma** inawahusu wanaume na wanawake **kwa usawa**.

Paulo anaanza hitimisho lake kuhusu jinsi wanaume na wanawake wanavyopaswa kuongoza ibada katika maombi na katika unabii, katika 1 Wakorintho 11:11, kwa neno analolitumia mara kwa mara ili kukatiza mjadala na kusisitiza kilicho **muhimu**.²⁹ “Walakini, katika Bwana si mwanamke pasipo mwanamume, wala mwanamume pasipo mwanamke.” Katika Wagalatia 3:28 inasemwa vivyo hivyo: “Hakuna ... mwanamume wala mwanamke; kwa maana ninyi nyote mmekuwa mmoja katika Kristo Yesu.”

Maneno ya Paulo na vifungu vinavyofanana navyo vinaonyesha kwamba jambo hili linaeleza kanisa. Alikuwa amemkemea Petro hivi punde kwa sababu alijitenga na ushirika wa kula pamoja na watu wa mataifa, kwa kuwa jambo hilo lilipingana na Injili. Kuwatenga wanawake wote na uongozi wa kanisa hakika kunapingana zaidi sana na Injili, na pia umoja wetu katika Kristo.

Tanbihi

1. LSJ9 801; D. Dhimitrakou, Μεγάλη Λεξικὸν Ὁλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσης (9 vols.; Athens: Oikos Dhimitrakou, 1933–1950) 5:3880 [using the OdysseyUBSU font from LaserGreek in Unicode linguistsoftware.com]].

2. Moulton na Milligan, Friedrich Preisigke, Pierre Chantraine, S. C. Woodhouse, nyongeza za LSJ za E. A. Barber, R. Renhan na P. G. W. Glare, na kamusi kumi na tatu za ziada ambazo Richard S. Cervin anazitaja katika "Does Kephale mean 'Source' or 'Authority Over' in Greek Literature? A Rebuttal," *Trinity Journal* 10 NS (1989) 85-112, katika 86-87.
3. Inahusu toleo la Kigiriki la Maandiko ya Kiebrania lenye ushahidi bora zaidi, kama linavyopatikana katika Rahlfs na katika matoleo ya Göttingen ya Septuaginta, inayojulikana pia kama LXX. Biblia zetu za Kiingereza zinatafsiri mengi ya matukio hayo kwa "head" (kichwa), kwa mfano NASB mara 116 na ASV mara 115, kwa sababu "leader" (kiongozi) ni maana ya kawaida ya "head" (kichwa) katika Kiingereza.
4. eis kephalēn
5. Kwa mfano, nyongeza "kuwa mtawala juu yao" baada ya "kama kichwa" katika Waamuzi 11:11 inatoa kwa "kama kichwa" maana ambayo vinginevyo isingekuwa wazi kwa wasomaji wa Kigiriki.
6. "kichwa (κεφαλή), ambacho kutoka kwake ἐξ οὗ mwili wote ... unakua" katika Wakolosai 2:19; Waefeso 4:15-16. Wakolosai 1:18 inaeleza: "Yeye ndiye kichwa [αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλή] cha mwili, yaani kanisa, ὃς ἐστιν ἡ ἀρχή, ambaye ni "chanzo ['asili' (NEB)] cha uhai wa mwili" (TEV/GNT). 1:16-17: "kwa maana katika yeye vitu vyote viliumbwa ... vitu vyote viliumbwa kwa njia yake ... na katika yeye vitu vyote hushikana" ... "kwa damu ya msalaba wake" (1:20) Kristo "amewapatanisha ninyi katika mwili wake wa nyama kwa njia ya kufa" (1:22). 1 Wakorintho 11:3abc, 4b, 5b. Angalieni marejeo ya mahali katika Waefeso 1:20-22: "katika ulimwengu wa roho, juu sana ... chini ya ... akampa kanisa [τῇ ἐκκλησίᾳ] yeye aliye juu ya vitu vyote." Wakolosai 2:9-10: "Kwa maana katika yeye [Kristo] unakaa utimilifu wote wa Mungu kwa jinsi ya kimwili, nanyi mmefikia utimilifu wa uzima katika yeye, aliye taji ya kila mamlaka ya utawala."
7. Kila neno linalohusiana nalo katika Agano Jipya linahusu uongozi; taz. Philip B. Payne, "What About Headship? From Hierarchy to Equality," katika *Mutual by Design: A Better Model of Christian Marriage* (mhariri E. Beyer; Minneapolis, MN: CBE 2017) 150-152.
8. Cf. especially Eldon J. Epp, *Junia: The First Woman Apostle* (Minneapolis: Fortress, 2005) 110–21 and Richard Bauckham, *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002) 165–186.
9. Hili linaeleza kwa nini Paulo aliwakataza waziwazi wanawake wa Efeso kujinyakulia mamlaka ili kumfundisha mwanamume, na kwa nini kifungu hiki kina amri: "Wanawake na wajifunze" (1 Timotheo 2:11).
10. Karibu mwaka 370 BK, Mtakatifu Basil, Barua 69, mstari wa 45: "Yeye [askofu wa Rumi] anaweza mwenyewe kutumia mamlaka kamili [αὐθεντία] katika jambo hili, kwa kuchagua watu wanaoweza kustahimili taabu za safari." Roy J. Deferrari, St. Basil 2:40-43 (LCL).
11. Philip B. Payne, "1. Tim 2.12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea", NTS 54 (2008): 235-53 anachunguza kila matumizi ya οὐδέ kwa Paulo. Philip B. Payne, "Οὐδέ [oude] Combining Two Elements to Convey a Single Idea and 1 Timothy 2:12," in *Missing Voices: Broadening the Discussion on Men, Women, and Ministry*, ed. Hilary Ritchie (Minneapolis: CBE International, 2014), 24-34, anajibu pingamizi na kuonyesha matumizi haya ya οὐδέ katika maandishi ya Kigiriki.
12. Exodus 15:21; Judges 5:2–31; 1 Samuel 2:1–10; 25:24–31; Proverbs 31 (31:1 "an inspired utterance his [King Lemuel's] mother taught him" NIV) and Luke 1:25, 42–45, 46–55, Mithali 31
13. C. E. B. Cranfield, *The Epistle to the Romans* (ICC; Edinburgh: T&T Clark, 1979) 2:781.
14. Jambo hili linawatia moyo waamini wote kutamani huduma ya mwangalizi.
15. Douglas J. Moo, "The Interpretation of 1 Timothy 2:11–15: A Rejoinder," *Trinity Journal* 2 NS (1981) 198–222, at 211; Thomas R. Schreiner, "Philip Payne on Familiar Ground: A Review of Philip B. Payne, *Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters*" *JBMW* (Spring 2010) 33–46, at 35.
16. Kutokana na maandishi ya kwenye makaburi inaonekana wazi kwamba nahau hii inaeleza uaminifu.
17. Kwa hiyo kila dai kwamba neno moja la nahau hii linafanya kazi pia kama sharti la pekee linaitumia nahau vibaya na linahitaji maana mbili. Ni makosa kulitenga neno moja la msembo wa kinahau na kulifasiri neno hilo kama sharti la pekee.
18. Krisostomo aliandika: "Baadhi wamedhani kwamba mstari wa 11 unawahusu wanawake kwa ujumla, lakini sivyo, kwa maana kwa nini aingize jambo kuhusu wanawake linalokatiza mada yake? Anawazungumzia wale walio na cheo cha mashemasi wanawake". NPNF1 13:763; NPNF1 13:116.
19. Tim Friberg, mwandishi mwenza wa *The Analytical Greek New Testament*, alipata idadi hizi kwa msingi wa hesabu mbili za Agano Jipya zima la Kigiriki.
20. G. H. Hugenberger, "Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Timothy 2:8-15" *JETS* 35/3 (1992) 341-60, katika 360 n. 78, "Kanuni zinazotumia istilahi inayoelekezwa kwa wanaume kwa ujumla zinapaswa kufasiriwa kwa namna inayojumuisha jinsia zote mbili."

21. Codex Vaticanus B, ambao kwa upana unachukuliwa kuwa nakala ya Kigiriki ya Agano Jipya inayoaminika zaidi.
22. W. Klein, "The Church and the Prophets," *ATR* 44 (1962) 8.
23. Ulrich Schmid, "Conceptualizing 'Scribal' Performances: Reader's Notes," in *The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research*, ed. Klaus Wachtel and Michael Holmes (Atlanta: SBL, 2011), 49-64, at 62, 50, 58: Readers ... react[ed] to what they read by adding comments in the margin. . . . Baadhi ya maelezo haya huenda yalinakiliwa ndani ya maandiko na maandishi waliolazimika kunakili [nakala] iliyokuwa "imepambwa" hivyo. . . . Mwelekeo wa maandishi, angalau kwa mtazamo wa watu wa kale, unaonekana kuwa ulikuwa kuingiza maelezo ya pembeni katika maandiko makuu."
24. Kwa mfano Plutarch, Aristophanes, Aristotle, Sophocles, Democritus, Aelius Aristides na marabi wengi.
25. Jambo hili linaitwa "uwezekano wa unakili" (transcriptional probability). Hiki ni kisa cha pekee. Sababu kuu ya kilitambua kama maandiko ya pembeni haidhoofishi uaminifu wa maandiko mengine yoyote.
26. Ikiwa mistari na nukta hazihusiani kwa vyovyote na nyongeza, uwezekano kwamba jambo hili litatokea mahali fulani katika mistari yote 15 ni moja katika 83.5¹⁵. Hiyo ni chini ya moja katika 6.6880134 x 10²⁸ (10²⁸ = trilioni 100 mara trilioni 100). Kuna sekunde 31,536,000 katika mwaka mmoja.
27. Kama karibu matoleo yote ya Kigiriki yanavyoonyesha, katika nakala za mwanzo kabisa za Waefeso 5:22 hakuna kitenzi "nyenyekea". Katika kitabu cha ufafanuzi cha Jerome inasemwa kwamba katika nakala za Kigiriki, katika mstari wa 22, kitenzi "nyenyekea" cha mstari wa 21 hakirudiwi kamwe. Katika maandiko ya UBS inasemwa kwamba ni "karibu hakika" kwamba "nyenyekea" kiliongezwa baadaye. Nakala ya kwanza ambamo umbo lolote la "nyenyekea" linapatikana mahali popote katika mstari wa 22, Codex Sinaiticus, iliandikwa karibu mwaka 360 BK. Lakini baada ya hapo kila nakala iliyohifadhiwa ina "nyenyekea". Kwa kuwa hakuna nakala ya baadaye iliyoondoa "nyenyekea", haina mantiki kwamba "nyenyekea" kiliondolewa katika nakala zote za mwanzo kabisa. Kwa maana Paulo aliandika: "Nyenyekeaneni kwa kumcha Kristo, ninyi wake kwa waume zenu wenyewe ...". Kwa hiyo unyenyekevu wa mke unategemea kitenzi chake kutoka "nyenyekeaneni". Kiwakilishi cha kutendana kinahitaji unyenyekevu wa pande zote mbili. Kwa hiyo hakiwezi kuhusu kunyenyekea kwa mkubwa wa cheo. Badala yake, kunyenyekea hapa kunamaanisha "kunyenyekwa kwa maana ya kukubali kwa hiari kwa upendo", BDAG 1042. Katika Wakolosai 3:18 inasemwa kwamba mke anyenyekee "kama inavyompendeza Bwana". Sababu ambayo Biblia inatoa kwa unyenyekevu wa mke si ngazi za mamlaka za jinsia zilizowekwa na Mungu, bali "ili neno la Mungu lisitukanwe" [Tito 2:5], yaani kuenenda kwa namna isiyokiuka desturi za kitamaduni. Taz. "ili, hata ikiwa baadhi ya waume zao hawalitii neno, wavutwe bila neno kwa mwenendo wa wake zao ... Waume nao vivyo hivyo wanyenyekee [kwa wake zao wenyewe], wakae nao kwa akili, wakiwatambua kuwa chombo cha kike [BDAG 208, gynaikeios, "cha kike".] kilicho dhaifu zaidi, cha thamani, na wawape heshima wanayostahili kama warithi pamoja wa neema ya uzima, ili maombi yenu yasizuliwe" [1 Petro 3:1, 7].
28. Philip B. Payne, *Man and Woman, One in Christ* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2009) 226-227 anataja tafiti hamsini na tano zinazofikia hitimisho hili. Miongoni mwao yupo mtafiti wa maandiko wa kiinjili anayeheshimika zaidi, Gordon Fee, na hivi karibuni Richard Fellows. Msomi mkuu wa Kanisa Katoliki la Roma Joseph Fitzmyer alisema kwamba "**wengi** wa wafasiri wa leo" wanafikia hitimisho kwamba ni nyongeza ya baadaye. Mtafiti wa maandiko Kim Haines-Eitzen anasema kwamba jambo hili linasemwa na "karibu wasomi wote wa leo".
29. BDAG 826, "kukatiza mjadala na kusisitiza jambo kuu"; A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville, TN: Broadman Press, 1934), 1187, akimrejelea Blass, "to single out the main point." BDF\$449 (uk. 234) "kwa Paulo, ili kuhitimisha mjadala na kusisitiza jambo kuu."